УДК 339.166.5:658.825

[https://doi.org/10.52058/2708-7530-2022-1\(19\)-308-320](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2022-1(19)-308-320)

Белоусова Наталія Володимирівна доктор економічних наук, доцент кафедри аерокосмічної геодезії та землеустрою, Національний авіаційний університет, пр. Любомира Гузара, 1, м. Київ, 03680, тел.: (073)-139-76-67, <https://orcid.org/0000-0002-5829-1467>

Заваріка Галина Михайлівна доктор географічних наук, доцент, професор кафедри міжнародної економіки та туризму, Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля, проспект Центральний, 59-а, м. Сєвєродонецьк, 93400, тел.: (095)-208-12-77, <https://orcid.org/0000-0001-5601-9331>

ЕКОНОМІЧНА ДОЦІЛЬНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ ПРИРОДНО-РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ ДЛЯ РОЗВИТКУ КУРОРТНО-ОЗДОРОВЧОГО СЕГМЕНТУ ТУРИЗМУ

Анотація. У статті вирішуються питання економічної доцільності розвитку курортно-лікувального сегменту туристичної діяльності на території України, з урахуванням регіонального природно-ресурсного потенціалу, необхідного для їх всебічного розвитку. Розглядається регіональна територіально-просторова особливість розташування населених пунктів, які мають природно-лікувальні ресурси у межах комфортних природно-кліматичних зон, що визначають напрям курортно-оздоровчого сегменту туризму та мають статус курортів. Пропонується аналіз туристичної курортно-оздоровчої бази, у вигляді рейтингу найбільших курортних областей України за рівнем розвитку лікувально-оздоровчого туризму.

Акцентується увага на Причорноморському, Закарпатському та Прикарпатському туристичних регіонах, що мають природно-рекреаційні, кліматичні, бальнеологічні, мінеральні та інші лікувальні ресурси, які сприяють організації курортно-оздоровчого сегменту туризму. Характеризуються найбільш популярні санаторії і оздоровчо-лікувальні заклади, що вирізняються комплексним підходом до процедури лікування та оздоровлення, маючи різноманітні лікувальні ресурси, які знаходяться, переважно, в пішій доступній від розташування лікувально-оздоровчих комплексів.

Надається картографічний аналіз сучасного стану курортно-санаторної бази України за різними напрямками лікування. Визначаються пріоритетні туристсько-рекреаційні регіони, в яких активно розвивається курортно-санаторна справа, та ті регіони, що мають незначні показники курортно-санаторних підприємств. Пропонується алгоритм визначення економічної

доцільності розвитку курортно-санаторного сегменту туристичної сфери на перспективу, використовуючи розрахунки ефективності розвитку даного напрямку як в цілому (загальнодержавна програма розвитку курортів) та і за окремими регіонами (регіональна програма).

Ключові слова: економічна доцільність, природно-ресурсний потенціал, курортно-оздоровчий сегмент туризму, регіон

Bielousova Natalya Volodymyrivna DrSc (Economics), Docent, Professor of the Department of Aerospace Geodesy and Land Management of the National Aviation University, Lubomyr Huzar Ave., 1, Kiev, 03680, tel.: (073)-139-76-67, <https://orcid.org/0000-0002-5829-1467>

Zavarika Halyna Mykhailivna DrSc (Geography), Docent, Professor of International Economics and Tourism Department Volodymyr Dahl East Ukrainian National University, Central Ave., 59-a, Sievierodonetsk, 93400, tel.: (095)-208-12-77, <https://orcid.org/0000-0001-5601-9331>

ECONOMIC FEASIBILITY OF USING THE NATURAL RESOURCE POTENTIAL OF THE REGIONS OF UKRAINE FOR THE DEVELOPMENT OF THE RESORT AND HEALTH TOURISM SEGMENT

Abstract. The article deals with the issues of economic feasibility of developing the resort and medical segment of tourism activities on the territory of Ukraine, taking into account the regional natural resource potential necessary for their comprehensive development. The regional territorial and spatial feature of the location of settlements with natural and medical resources within comfortable natural and climatic zones that determine the direction of the resort and health tourism segment and the status of resorts is considered. An analysis of the tourist resort and recreation base is proposed in the form of a rating of the largest resort areas Ukraine in terms of development of health tourism.

Attention is focused on the Black Sea, Transcarpathian and Carpathian tourist regions, which have natural and recreational, climatic, balneological, mineral and other medical resources that contribute to the organization of the resort and health tourism segment. The most popular sanatoriums and health-improving and medical institutions are characterized, which are distinguished by an integrated approach to the procedure of treatment and rehabilitation, having a variety of medical resources that are located mainly within walking distance from the location of medical and health-improving complexes.

A cartographic analysis of the current state of the resort and sanatorium base of Ukraine in various areas of treatment is provided. Priority tourist and recreational regions are identified, in which the resort and sanatorium business is actively developing, and regions with insignificant indicators of resort and sanatorium enterprises. An algorithm is proposed for determining the economic feasibility of

developing the resort and sanatorium segment of the tourism sector in the future, using calculations of the development efficiency of this direction both as a whole (national program for the development of resorts) and for individual regions (regional program).

Keywords: economic feasibility, natural resource potential, health resort segment of tourism, region

Постановка проблеми. Упродовж тривалого часу в Україні створювалась система курортно-оздоровчих закладів, за рахунок місцевих лікувальних чинників та сприятливих умов для їх використання (сонячне світло, чисте повітря степу чи лісу, наявність моря чи річки, культурними та естетичними ландшафтами). З розвитком в Україні лікувально-оздоровчого сегмента туризму, починають з'являтися курорти, де функціонують підприємства різної форми власності, на пряму лікування, набором природно-ресурсного потенціалу, рівнем інфраструктурного розвитку та матеріально-технічним забезпеченням, що у підсумку створює загальну картину з економічної доцільності подальшого розвитку підприємств, які надають послуги з лікування, реабілітації, оздоровлення та відпочинку туристів.

Механізм роботи СКіОП в Україні прописаний у Законі України «Про курорти» [9], Загальному положенні «Про санаторно-курортний заклад», Національному стандарті України «Про туристичні послуги та засоби розміщення» (ДСТУ 4527:2006). В якості регулюючих нормативно-правових документів щодо організації оздоровлення населення в галузі туризму є Закон України «Про туризм» (стаття 3, п.2) [8] та «Стратегія розвитку туризму та курортів на період до 2026 року» [14], в яких, за напрямом «Нормативно-правова база сфери туризму та курортів», скореговані нормативні документи у сфері туризму та курортів, відповідно до Українського законодавства, з урахуванням світового досвіду провідних туристичних країн [13].

Відповідно до форм власності (Господарський кодекс України, ст. 63), в Україні можуть діяти санаторно-курортні та оздоровчо-лікувальні підприємства державної, приватної, комунальної і мішаної форм власності. На даний момент, значна частка СКіОП України перебувають у приватній чи державній власності [1].

На даний момент курортно-оздоровчий сегмент туристичної сфери переживає «перезапуск» програми з організації сучасного курортного відпочинку та створення конкурентоспроможної курортно-санаторної інфраструктури, яка була б конкурентоспроможною та відповідала б усім сучасним вимогам надання послуг. Такі завдання потребують глибокого вивчення економічної складової з орієнтацією на стратегію перспективного розвитку регіонів, що мають суттєвий природно-рекреаційний ресурс у межах розвитку туристичної сфери.

Аналіз останніх. Дослідженню рекреаційно-туристських ресурсів України, їх районуванню і оцінці, факторам використання рекреаційно-

ресурсного потенціалу присвячені праці М. Багрова, Л. Багрової, О. Бейдика, П. Гудзя, М. Крачила, С. Кузика, О. Любіцевої, В. Мацоли, Н. Недашківської, В. Побірченко, М. Покоłodної та інших. Проблему виявлення рекреаційних ресурсів та підвищення ефективності їх використання також досліджувало значна кількість вчених в галузі рекреації, зокрема В. Бабарицька, М. Блага, В. Гетьман, В. Єна, Г. Казачковська, Н. Сажнева, І. Смаль, Д. Стеченко – в Україні; М. Гіоргієвські, Г. Гобілато, Д. Боуен, С. Кожухаров, Д. Мейкенз, Д. Наковські, С. Пейдж, К. Холл – за кордоном.

Медичні напрями (профілі) для лікування, реабілітації та профілактики в санаторно-курортних підприємствах, прописані в нормативних документах МОЗ України, класифікацію яких розробили Любіцева О.О. та Стафійчук В.І. [10].

Мета статті – аналітична оцінка розвитку потенціалу використання курортно-оздоровчих зон України, що мають комплексний підхід до процесу лікування з використанням різноманітних природно-лікувальних ресурсів, у рамках економічної доцільності регіональних просторово-територіальних досліджень.

Виклад основного матеріалу.

Осередками рекреаційно-туристичного комплексу України є курортно-оздоровчі заклади (КОЗ), які здатні надавати відповідні оздоровчо-реабілітаційні послуги, при наявності лікувальних ресурсів та адаптованій господарській інфраструктурі [6].

Звертаючи увагу на класифікатори та нормативно-правову складову оздоровлення можна констатувати факт того, що курортні підприємства пропонують лікувально-оздоровчі процедури, враховуючи їх сучасну функціональність у вигляді профілактики захворювань й оздоровлення реабілітантів, де невід'ємною складовою є використання різних природно-рекреаційних ресурсів, у тому числі, тих ресурсів, які запозичені чи доставлені з інших курортів, у поєднанні з різними типами діяльності [3, с.9-13]. Загальні положення щодо класифікації санаторно-курортних і оздоровчих підприємств за різними ознаками, надано у таблиці 1.

Звертаючи увагу на класифікатори та нормативно-правову складову оздоровлення можна констатувати факт того, що курорти у наш час не можна розглядати лише як лікувальні установи, враховуючи їх сучасну функціональність, спрямовану на профілактику захворювань, оздоровлення, поліпшення загального функціонального стану населення. Для сучасних курортів невід'ємною складовою є поєднання різних типів діяльності й використання різних ресурсів, у тому числі, тих ресурсів, які запозичені чи доставлені з інших курортів.

Таблиця 1

Узагальнена класифікація санаторно-курортних підприємств

№	Класифікаційна ознака	Підвид
1	Профіль	Однопрофільні (монопрофільні). Багато профільні
2	Спеціалізація	Загальнотерапевтичні. Спеціалізовані (санаторії)
3	Основний профіль лікування (медичний профіль)	Органів кровообігу. Нервової системи. Органів дихання (нетуберкульозного характеру). Органів травлення. Органів опорно-рухової системи тощо
4	За типом	Санаторії. Санаторії-профілакторії. Пансіонати з лікуванням. Курортні готелі. Будинки та пансіонати відпочинку. Бази та інші заклади відпочинку. Заклади 1-2 денного перебування інші
5	За функцією	Лікувальні. Оздоровчі
6	Період функціонування	Цілорічні. Сезонні
7	Цільовий сегмент	Для дорослих. Для дорослих із дітьми. Для дітей
8	Місце розташування	Курортного типу (на території курорту). Некурортного типу (поза курортом)
9	Термін перебування	1-2 - денне. Тривале - 3 дні й більше. Тривале й 1-2 - денне
10	Форма власності	Приватне підприємство. Підприємство колективної власності. Комунальне підприємство. Державне підприємство. Змішаної форми власності
11	Мета та характер комерційної діяльності	Комерційні (прибуткові) Некомерційні (неприбуткові)
12	Залежно від способу утворення (заснування) та способу формування статутного капіталу	Унітарні. Корпоративне
13	Організаційно-правова форма	Акціонерне товариство. Товариством з обмеженою відповідальністю. Товариством з додатковою відповідальністю. Повне товариство. Командитне товариство

14	Правовий та економічний статус	З повною правовою та економічною самостійністю.Дочірні підприємства.Філіали.Представництва.Відокремлені підрозділи
15	Організаційно-правова форма об'єднань	Асоціації.Корпорації.Консорціуми.Концерни та інші об'єднання
16	Відомче підприємств (у складі відомств)	Системи профспілок. Міністерства охорони здоров'я України. «Сільгоспоздоровниці».Міністерства внутрішніх справ України. Міністерства транспорту України. Міністерства оборони України. Фонду соціального страхування України Державного управління справами та ін.

Джерело: сформовано автором за матеріалами [1]

Виходячи з інформації картографічного джерела (рис.1) можна побачити, що загальний аналіз кількості установ організованої рекреації, у вигляді санаторіїв, пансіонатів, будинків відпочинку, показав, що найбільшою їх забезпеченістю характеризується АР Крим (до 01.03.2014 р.) (понад 99 тис. одиниць), високою – Донецька, Херсонська, Одеська, Львівська області (10-25 тис. одиниць), середньою – Київська, Вінницька, Полтавська, Запорізька, Дніпропетровська, Миколаївська області (5-10 тис. одиниць), низькою – Закарпатська, Івано-Франківська, Черкаська, Харківська, Луганська області (2-5 тис. одиниць), найменшою – Волинська, Рівненська, Чернівецька, Тернопільська, Хмельницька, Житомирська, Чернігівська, Сумська, Кіровоградська області (1-2 тис. одиниць) [2, с.177].

Рис.1. Сучасний стан курортно-санаторної бази України за різними напрямками лікування

Примітка: побудована авторами за даними [2, с.177]

Отже, проаналізувавши дані вище, можна констатувати, що курортні зони знаходяться у межах сприятливої для лікування місцевості з комфортними природно-лікувальними умовами (теплий морський або степовий клімат, тепле море, озера, гарні для відпочинку пляжі, наявні запаси природних лікувальних грязей, солей, мінеральних вод та інших ресурсів).

Для того, щоб зрозуміти перспективність використання природних ресурсів для ефективної лікувально-оздоровчої діяльності, необхідно проаналізувати ресурсно-лікувальну базу головних і найпопулярніших курортів України. Адже їх досвід відкрито демонструє, які саме регіональні особливості та принципи відіграють важливу роль у формуванні курортної території. Найбільшою популярністю у туристів користуються курорти, розташовані поблизу Чорного та Азовського морів (особливо в літній період року). Головним туристичним центром Чорноморського узбережжя є місто Одеса: морський та степовий клімат, пляжно-купальний відпочинок, доступ до джерел мінеральних вод (хлоридно-сульфатні, сульфатно-хлоридні), морські ванни (Ланжерон, Аркадія, Чорноморець) і лікувальні грязі (Куяльницькі, Шаболатські, Хаджибаєвські), що використовуються для лікувально-оздоровчих і рекреаційно-реабілітаційних цілей [12].

Другим відомим напрямом відпочинку або оздоровлення в Україні є мальовниче Закарпаття. Курортно-туристичні заклади Закарпаття розташовані у межах 10 рекреаційних зон [10]:

- Ужгородська рекреаційна зона (лікування слабо-мінералізованими кременистими мінеральними водами Деренівського та Ужгородського родовищ, натрієвими водами родовища Руські Комарівці). Здійснює свою діяльність курорт «Деренівка», санаторії «Деренівська купіль» і «Малятко»;

- Мукачівська рекреаційна зона має унікальний м'який клімат, унікальні мінеральні води «Поляна Купіль» та «Карпатська», а також включає санаторії «Карпати» (органів кровообігу, травлення та опорно-рухового апарату); санаторій «Перлина Карпат», (12 км від м. Мукачево). Пропонуються лікувально-оздоровчі ванни, підводний душ, електролікування, психотерапія, мануальна терапія, рефлексотерапія, стоматологічні послуги тощо. Лікування проводиться за напрямками захворювання: цукрового діабету, хвороби ШКТ, сечостатевої системи, серцево-судинної системи; санаторій «Синяк» - (сірководнева вода, лікувальні ванни на основі артезіанської води до +20⁰ C) [3];

- Свалявський район - діє бальнеологічний санаторій «Кришталеве джерело» (родовище вуглекислу гідрокарбонатно-натрієву слабокислу воду «Лужанська»); санаторій «Квітка Полонини» (мінеральна вода із Голубінського родовища). Надаються послуги лікування хронічних гастритів, холециститу та інших проблем органів травлення, а також захворювань нирок, серцево-судинної системи;

- Рахівська рекреаційна зона має у селі Ясінь лікувально-оздоровчий комплекс «Високі Карпати» (ялівцеві ванни, які мають позитивну дію на

опорно-руховий апарат); санаторій «Гірська Тиса» (с.Кваси) - родовища мінеральних вод (Квасівська мінеральна вода ефективна при лікуванні недугів опорно-рухового апарату, хронічних гастритів, захворювань щитовидної залози, а також при псоріазі та діабеті); оздоровчий комплекс «Трембіта» (значна кількість лікувальних джерел);

- Тячівська рекреаційна зона знаменита наданням унікальних лікувально-оздоровчих послуг під землею на глибині близько 300 м (м.Солотвино) (лікують бронхіальну астму (легкого або середнього рівнів) та з алергічними захворюваннями дихальних шляхів);

- Берегівський район має спортивно-оздоровчу базу «Нодь-Ердев», яка спеціалізується на купанні в басейні з термальною мінеральною водою та наданні відпочинку та лікування дітям в літній період року; Санаторій «Косино» (басейн з термальною мінеральною водою);

- Великоберезнянсько-Перечинська рекреаційна зона славиться лікувально-оздоровчим закладом «Полонина» (пропонуються слабосульфідні ванни, а також купання в басейні, наповненого гідро-карбонатно-натрієвою водою);

- Міжгірсько-Воловецька рекреаційна зона пропонує курортні послуги в санаторії «Верховина», який з усіх сторін оточений горами. В лікуванні застосовується гірський клімат і вода «Сойми», що є ефективною при лікуванні органів травлення, анемії, радіаційному опроміненні та при отруєнні солями важких металів [3];

- Хустсько-Виноградівська рекреаційна зона пропонує оздоровлення та відпочинок у санаторії «ШАЯН» кремнієвими, вуглекислими, кальцієво-натрієвими хлоридно-гідрокарбонатними мінеральними водами, (лікує захворювання печінки, стравоходу та підшлункової залози); санаторій «Теплі Води» (Хустський район) – лікування хлоридно-натрієвою термальною водою (захворювання нервової системи, серцево-судинної системи та проблем із обміном речовин);

- Іршавська рекреаційна зона: пансіонат «Факел», який розміщений біля річки Боржави (бальнеологічні процедури, фітотерапія, бювет мінеральних вод та озокеритолікування) [7].

Оздоровчо-лікувальні послуги у перелічених курортно-оздоровчих закладах усіх рекреаційних зон, надаються туристам практично впродовж усього року.

Центром лікувально-оздоровчого туризму в Україні також є Львівська область, на території якої знаходяться та працюють п'ять найбільших бальнеологічних міст-курортів [4]:

- Трускавець – (захворювання нирок, захворювання органів травлення, функціональні розлади шлунку та кишечника (дисбактеріоз), захворювання обміну речовин, супутні захворювання опорно-рухового апарату,

захворювання серцево-судинної системи, захворювання периферичної нервової системи). Одним з найпопулярніших санаторіїв курорту є заклад «Трускавець;

- місто Моршин. Санаторно-курортний комплекс «Моршин» включає такі відомі санаторії як: «Черемош», «Перлина Прикарпаття», «Дністер», «Світанок», «Лаванда», «Пролісок» (відпочинок дітей із батьками), «Санаторій Моршинський», «Мармуровий Палац», а також пансіонати «Динамо», «Моршин», «Зорецвіт», «Борис». Основною спеціалізацією курорту є лікування захворювань підшлункової залози, печінки, порушень обміну речовин, діабету, а також проблем із кишківником;

- місто Немирів (курортну справу розпочато у 1814 р). - працює однойменний бальнеологічний сірководневий санаторій «Немирів» (джерела питної води «Анна» та сірководневі ванни) – основні чинники оздоровлення та лікування відпочиваючих. Основна спеціалізація курорту - лікування захворювань шкіри та опіків, нервової системи, шлунково-кишкового тракту, печінки, серцево-судинної системи, а також захворювань статевих органів [7].

- місто-курорт Великий Любінь - один з найстаріших українських бальнеологічних курортів, адже функціонує з другої пол. XVI ст., а з кінця XVIII ст. саме тут працює грязьова і водна лікарня. На території курорту працює відомий санаторій «Великий Любінь», який використовує в лікуванні сірководневу воду і торф'яні грязі. У санаторії лікують кардіологічні розлади, прояви невралгії, артрології (артрози, артрити, остеохондрози тощо), гінекологічні та дерматологічні захворювання. Тут проводять реабілітацію дітей, які страждають на ДЦП.

- місто Східниця – курорт, в межах якого знаходяться 38 джерел, 17 свердловин з підземними лікувальними водами, по типу та мінеральними властивостями ототожнені з «Боржомі». Вода Східниці схожа з «Нафтусею» (Трускавець). Окрім водних ресурсів тут активно використовується озокерит (гірський віск). Лікування: порушення роботи видільної, ендокринної та травної систем [5].

Для більшого аналізу та наочності пропоную сформувати рейтинг провідних курортних областей України за рівнем розвитку лікувально-оздоровчого сегмента туризму, враховуючи не тільки наявні курортні місцевості, а й кількість туристичних засобів розміщення (табл.2).

Таблиця 2

Рейтинг провідних курортних областей України за рівнем розвитку лікувально-оздоровчого туризму

№	Область України	Курортні райони	Кількість санаторно-курортних закладів 2019 рік
1	Одеська	Білгород-Дністровський р-н; Комінтернівський р-н; Овідіопольський р-н; Татарбунарський р-н	321
2	Львівська	Бориславська міська рада; Городоцький район; Дрогобицький район; Львівська міська рада; Сколівський район; Стрийський район; Старосамбірський район; Турківський район; Яворівський р-н	60
3	Закарпатська	Міжгірський район; Мукачівський район; Рахівський район; Свалявський район; Хустський район	42
4	Херсонська	Голопристанський район; Каланчацький район; Скадовський район; Генічеський р-н	168
5	Миколаївська	Березанський район; Очаківський район	192
6	Донецька	Слов'янська міська рада; Новоазовський район; Першотравневий район	76
7	Івано-Франківська	Яремчанська міська рада; Долинський район; Косівський район; Рогатинський район	30
8	Тернопільська	Борщівський район; Бучацький район; Гусятинський район; Тербовлянський район	9

Джерело: сформовано автором за матеріалами [11]

Для отримання загальної картини економічної доцільності подальшого розвитку курортно-санаторного сегменту туристичної сфери необхідно розрахувати ефективність розвитку даного напрямку як в цілому (загальнодержавна програма розвитку курортів) та і за окремими регіонами (регіональна програма). Розраховується загальна оцінка проекту, тобто його масштабність, глобальність та ін. Вона визначається експертно. При

негативній оцінці проекту не рекомендуються до впровадження. Якщо суспільна значущість виявляється достатньою, то оцінюється бюджетна ефективність. Вона розраховується за формулою (1) [5]:

$$\varepsilon_6 = \sum_{n=1}^N \sum_{t=1}^T (D_1 - CI) \quad (1)$$

ε_6 – показник оцінки бюджетної ефективності; D_1 – доходи бюджету; CI – інвестований бізнесом капітал; n – кількість діючих проектів; t – час дії проекту.

При недостатній підприємницької ефективності необхідно розглядати можливість використання інших форм проектної документації, які б дозволили підвищити підприємницький ефект до належного рівня.

Для визначення ефективності участі представників туристичного бізнесу необхідно використовувати дисконтований інтегральний показник ефективності – чистий дисконтований дохід (Net Present Value – NPV), який розраховується за формулою (6):

$$NPV = \sum_{n=1}^N \sum_{t=1}^T \frac{D_1}{(1+r)^t} CI \quad (2)$$

NPV – чистий дисконтований дохід; D_1 – дохід бізнесу в рамках ДПП; CI – інвестований бізнесом капітал; r – коефіцієнт дисконтування; n – кількість діючих проектів; t – час дії проекту.

Дана методика допоможе визначити доцільність розвитку курортів в регіонах України в цілому та спрогнозувати економічну ефективність впровадження даного проекту для кожного регіону окремо. Особливо цікавими, на нашу думку, можуть бути науково-практичні дослідження щодо розвитку курортної сфери у східних регіонах України.

Висновки. Виходячи із вище викладеного матеріалу, необхідно зазначити наступне:

1. Аналітична оцінка розвитку потенціалу використання курортно-оздоровчих зон України, що мають комплексний підхід до процесу лікування з використанням різноманітних природно-лікувальних ресурсів у рамках економічної доцільності регіональних просторово-територіальних досліджень показала, що лікувально-оздоровчий туризм може розвиватися успішно лише за умови наявності в регіоні природних лікувальних ресурсів, які повинні повністю відповідати міжнародним стандартам і нормам використання, при розвиненій курортній інфраструктурі та сучасній матеріально-технічній базі регіонів.

2. Важливу роль у процесі організації курортних зон і розбудові санаторно-курортної мережі, відіграє увага і зацікавленість держави, що сприятиме створенню позитивного іміджу України.

3. Для створення державних і регіональних програм у сфері курортів, необхідно провести всебічний моніторинг природно-ресурсного потенціалу того чи іншого регіону, з'ясувати позитивні і негативні складові, що формують галузь курортно-санаторного сегменту туризму та проаналізувати економічну складову даних програм на предмет доцільності розвитку та формування курортно-рекреаційних і лікувально-оздоровчих зон в регіонах України.

Література:

1. Белоусова Н.В. Инклюзивный туризм у системі реабілітаційної географії: від теорії до практики: монографія / Белоусова Н.В. – К., ТАЛКОМ, 2018. – 346 с.
2. Бейдик О. О. Стратегічні напрями розвитку національного туризму / О. О. Бейдик // Географія та туризм : наук. зб. / Відп. ред. Я.Б.Олійник. – К.: Альтерпрес, 2009. – Вип. 1. – С. 35–41.
3. Борушак М. І. Стратегія розвитку туристичних регіонів : монографія / М. І. Борушак. – Львів: Інтеллект-Захід, 2008. – 280 с.
4. Браславська О.В. Методологічні аспекти сучасної рекреаційної географії / О.В. Браславська, І.В. Кравцова // Географія та туризм : Наук. зб. / Ред. кол. : О.О. Любіцева (гол. ред.) та ін. – К. : Альфа-ПК, 2018. – Вип. 42. – С. 3–11.
5. Величко В.В. Організація рекреаційних послуг : навч. посіб. / В. В. Величко. – Х. : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2013. – 202 с.
6. Влащенко Н.М. Закономірності економічного розвитку регіонального санаторно-курортного комплексу: [Електронний ресурс] / Н.М. Влащенко. – Режим доступу: http://tourlib.net/statti_ukr/vlaschenko3.htm
7. Заваріка Г. М. Суспільно-географічний вимір постконфліктного розвитку туризму на прикладі східних територій України: монографія. Сєвєродонецьк: вид-во СНУ ім. Даля, 2019. 376 с.
8. Закон України «Про туризм» від 20.04.2018 р., № 8317. http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=63927
9. Закон України «Про курорти» // Відомості Верховної Ради України. - 2000. - №50. - С.22-43.
10. Любіцева О. Туристичні ресурси України: навч. посібник /О. Любіцева, Є. Панкова, В. Стафійчук. – К.: Альтерпрес, 2007. – 369 с.
11. Офіційний сайт Верховної Ради України. Про затвердження переліку населених пунктів, віднесених до курортних – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1576-96-п#Text>
12. Причорноморський туристичний район. [Електронний ресурс] Режим доступу: http://tourlib.net/books_ukr/vt4-2-4.htm
13. Сокол Т.Г. Основи туристичної діяльності: Підручник / За заг. ред. В.Ф. Орлова. К.: Грамота, 2006. - 262 с.
14. Сухоруков А. І. Моделювання та прогнозування соціально-економічного розвитку регіонів України: монографія / А. І. Сухоруков, Ю. М. Харазішвілі. – К. : НІСД, 2012. – 368 с.

References:

1. Bielousova, N.V. (2018). *Inklyuzyvnyy turizm u systemi reabilitatsiynoyi heohrafiyi: vid teorii do praktyky* [Inclusive tourism in the system of rehabilitation geography: from theory to practice]. Kyiv: TALCOM [in Ukrainian].

2. Beidyk, O.O. (2009). Stratehichni napryamy rozvytku natsional'noho turyzmu [Strategic directions of national tourism development]. *Geography and tourism: science. coll.* 1. 35–41 [in Ukrainian].
3. Borushchak, M.I. (2008). *Stratehiya rozvytku turystychnykh rehioniv* [Strategy of development of tourist regions]. Lviv: Intellect-West. 280 p.
4. Braslavskaya, O.V. (2018). Metodolohichni aspekty suchasnoyi rekreatsionoyi heohrafiyi [Methodological aspects of modern recreational geography]. *Geography and Tourism: Science. coll. / Ed. count. : O.O. Lyubitseva (ed.) And others.* 42. 3–11 [in Ukrainian].
5. Velichko, V.V. (2013). *Orhanizatsiya rekreatsionnykh posluh* [Organization of recreational services]. Kharkiv: KhNUMG them. OM Beketova. 202 p.
6. Vlashchenko, N.M. Zakonomirnosti ekonomichnoho rozvytku rehional'noho sanatorno-kurortnoho kompleksu [Laws of economic development of the regional sanatorium-resort complex]: Retrieved from: http://tourlib.net/statti_ukr/vlaschenko3.htm [in Ukrainian].
7. Zavarika, G.M. (2019). *Suspil'no-heohrafichnyy vymir postkonfliktnoho rozvytku turyzmu na prykladi skhidnykh terytoriy Ukrayiny* [Socio-geographical dimension of post-conflict development of tourism on the example of the eastern territories of Ukraine]. Severodonetsk: published by SNU. Dalia [in Ukrainian].
8. Zakon Ukrayiny «Pro turyzm» vid 20.04.2018 r., № 8317 [Law of Ukraine "On Tourism" of April 20, 2018, № 8317]. (n.d.). base.garant.ua. Retrieved from: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=63927 [in Ukrainian].
9. Zakon Ukrayiny «Pro kurorty» [Law of Ukraine "On Resorts"] (2000). *Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine.* 50. 22-43 [in Ukrainian].
10. Lyubitseva, O., Pankova E., & Stafychuk V. (2007). *Turystychni resursy Ukrayiny* [Tourist resources of Ukraine]. Kyiv: Alterpress [in Ukrainian].
11. Ofitsiynyy sayt Verkhovnoyi Rady Ukrayiny. Pro zatverdzhennya pereliku naselenykh punktiv, vidnesenykh do kurortnykh [Official site of the Verkhovna Rada of Ukraine. About the statement of the list of the settlements carried to resort] (n.d.). base.garant.ua. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1576-96-п#Text> [in Ukrainian].
12. Prychornomors'kyi turystychnyy rayon [Black Sea tourist region] (n.d.). base.garant.ua. Retrieved from http://tourlib.net/books_ukr/vt4-2-4.htm [in Ukrainian].
13. Sokol, T.G. (2006). *Osnovy turystychnoyi diyal'nosti* [Fundamentals of tourism]. Kyiv: Gramota [in Ukrainian].
14. Sukhorukov, A.I. (2012). *Modelyuvannya ta prohnozuvannya sotsial'no-ekonomichnoho rozvytku rehioniv Ukrayiny* [Modeling and forecasting of socio-economic development of the regions of Ukraine]. Kyiv: NICD [in Ukrainian].